Úbytek účinných látek v ochraně rostlin: dopady na zemědělskou produkci ČR, potravinovou soběstačnost a saldo zahraničního obchodu

HFFA Research GmbH

(autoři: Steffen Noleppa a Juliane Kaufmann)

Shrnutí

Potravinová suverenita a konkrétněji potravinová soběstačnost se stávají stále důležitějšími tématy politických debat – a to nejen globálně, ale i v rámci Evropské unie (EU) a České republiky. Po desetiletích upřednostňování globálních trhů se EU a její členské státy opět potýkají s otázkou, zda dokážou zajistit dostatečné dodávky zemědělských komodit a potravin z domácí produkce pro své obyvatelstvo. Klíčovým faktorem v této diskusi je přísný regulační rámec EU pro schvalování přípravků na ochranu rostlin. Počet schválených účinných látek neustále klesá, což představuje rostoucí výzvu pro zemědělskou produkci. Od roku 2019 nebyla pro evropský trh povolena žádná nová účinná látka pro ochranu rostlin. Současně roste počet mimořádných povolení, což naznačuje rostoucí tlak na systém, aby udržel produkci potravin pod zpřísňujícími se regulačními omezeními. Tento trend vyvolává zásadní otázky o budoucnosti evropského zemědělství: Jak lze zaručit stabilní a udržitelnou domácí produkci potravin za tak přísných regulačních podmínek? A jakou roli by měla hrát národní soběstačnost na vysoce regulovaném a globalizovaném zemědělském trhu?

Na tomto pozadí tato studie hodnotí, jak by výrazné snížení dostupných možností ochrany rostlin ovlivnilo domácí zemědělskou produkci, potravinovou soběstačnost a zemědělsko-potravinářskou obchodní bilanci v České republice. Modelujeme scénář, ve kterém do roku 2030 nebudou všechny účinné látky klasifikované jako látky určené k nahrazení a příslušné mimořádné povolení znovu schváleny, což povede k nedostupnosti těchto účinných látek. V Tabulce č.1 jsou pro tento účel uvedené vybrané plodiny, mezi které patří pět plodin a dvě speciální plodiny, které slouží jako podklad pro hodnocení možných změn v produkční a obchodní bilanci i potravinové soběstačnosti v České republice.

Tabulka 1: Vybrané plodiny pro analýzu

Plodiny na orné půdě	Speciální plodiny
Pšenice	Vinná réva
Ječmen	Chmel
Kukuřice	
Řepka olejka	
Cukrová řepa	

Výpočet současné míry soběstačnosti pro tyto plodiny je uveden v grafu 1. Ukazuje se, že Česká republika je v současné době více než soběstačná v šesti ze sedmi vybraných plodin.

Výsledkem je kladná obchodní bilance pro všechny vybrané plodiny, s výjimkou vinné révy, viz tabulka č. 2.

Graf č.1: Průměrná míra soběstačnosti vybraných plodin (v procentech)

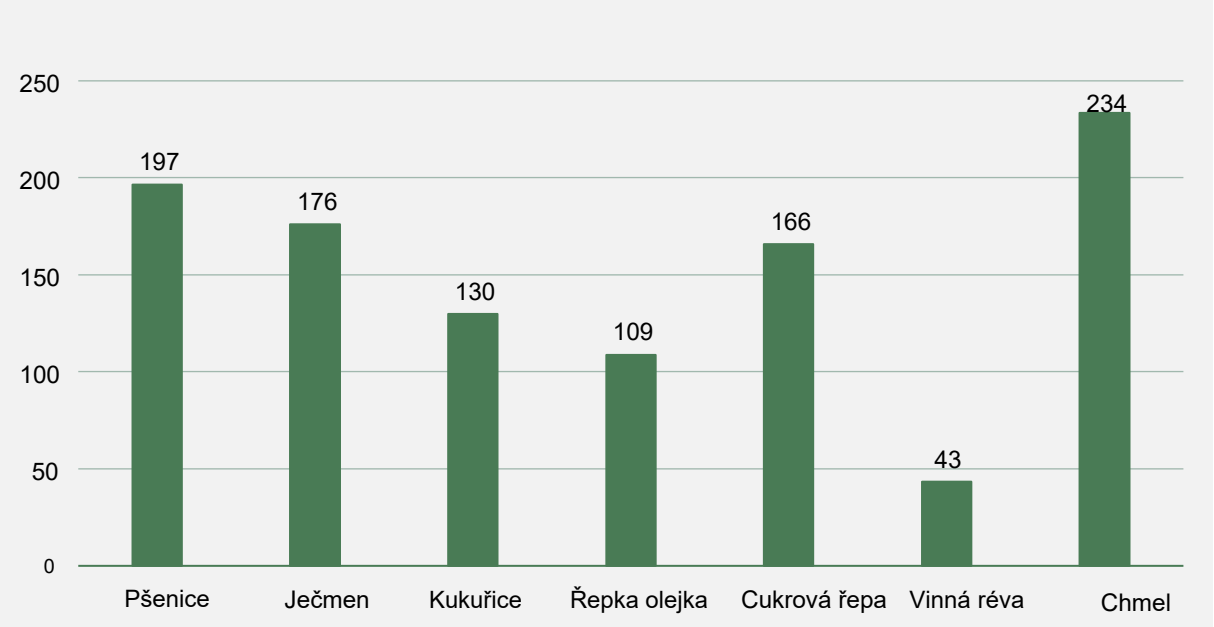

Tabulka č.2: Průměrný zahraniční obchod a obchodní bilance vybraných plodin (v tisících tun)

Plodina	Vývoz	Dovoz	Bilance
Pšenice	2,888	688	2,200
Ječmen	715	64	651
Kukuřice	430	231	199
Řepka olejka	370	295	75
Cukrová řepa	380	148	232
Vinná réva	15	243	-228
Chmel	4.7	1.0	3.7

"Regulatorní scénář" předpokládá, že do roku 2030 bude v České republice k dispozici pro rostlinnou výrobu výrazně méně účinných látek zejména v důsledku tzv náhrady (Candidate for substituion), tedy i přípravků na ochranu rostlin. Díky tomu byl pro každou plodinu identifikován určitý počet fungicidních, herbicidních a insekticidních účinných látek, kterým hrozí stažení z trhu v České republice do roku 2030 (viz tabulka č. 3).

Tabulka 3: Počet potenciálně ztracených účinných látek do roku 2030, na které se vztahují regulační omezení pro jednotlivé plodiny

Plodiny	Fungicidní účinné látky	Herbicidní účinné látky	Insekticidní účinné látky	Celkový počet účinných látek
Pšenice	7	8	5	20
Ječmen	6	3	4	13
Kukuřice	3	7	1	11
Řepka olejka	6	3	5	14
Cukrová řepa	4	0	2	6
Vinná réva	7	0	1	8
Chmel	4	0	1	5

Graf č. 2 znázorňuje počáteční relativní účinky na produkci při takové potenciální ztrátě účinných látek. Ztráty produkce v tomto "regulatorním scénáři" by se pohybovaly od 7,7% u cukrové řepy a 8,1% u chmele až po 16,5% u pšenice.

V případě ječmene by se jednalo o ztrátu produkce 13,7%, u kukuřice 12%, u řepky olejky 14,1% a u vinné révy 9,3%.

Graf č.2: Potenciální ztráta produkce v "regulatorním scénáři" na plodinu v %

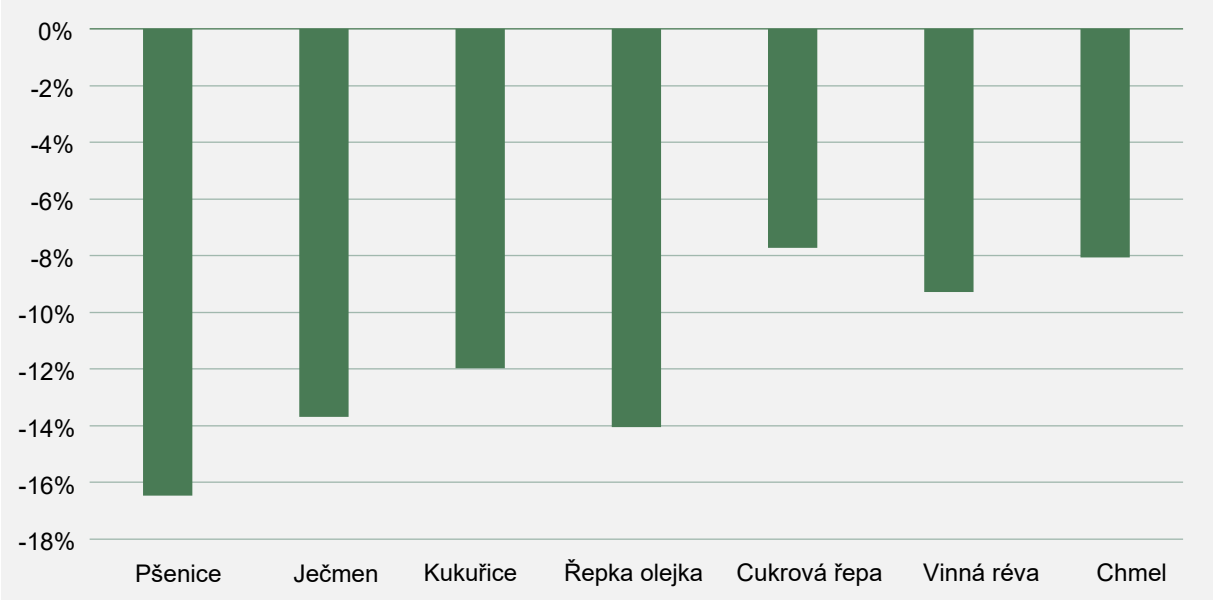

Kvůli předpokládaným ztrátám produkce zůstává Česká republika soběstačná v pěti ze sedmi klíčových plodin, ale klesající míra soběstačnosti, zejména u pšenice (na 165%), ječmene (na 152%), kukuřice (na 114%), cukrové řepy (na 153%) a chmele (na 215%), spolu se ztrátou soběstačnosti u řepky olejky (na 94 %) signalizují sníženou exportní kapacitu a rostoucí závislost na dovozu. V "regulatorním scénáři" je čistá obchodní bilance zahraničního obchodu trvale negativně ovlivněna (viz tabulka č.4). Jinými slovy: bez potenciálně stažených účinných látek by země čelila značným ztrátám nejen v domácí produkci, ale i v mezinárodní konkurenceschopnosti.

Tabulka č.4: Čistá obchodní bilance a její změny na plodiny v referenčním a "regulačním scénáři" (v 1 000 tunách)

Plodina	Čistá obchodní bilance v referenčním scénáři	Čistá obchodní bilance v regulatorním scénáři	Změna salda čistého obchodu
Pšenice	2,200	1,464	-736
Ječmen	651	445	-206
Kukuřice	199	96	-103
Řepka olejka	75	-53	-128
Cukrová řepa	232	187	-45
Vinná réva	-228	-244	-16
Chmel	3.7	3.2	-0.5

Závěrem: Na základě scénáře týkajícího se regulatorních omezení v ochraně rostlin, včetně nedostupnosti řady účinných látek, bylo prokázáno, že hrozí rizika pro současnou produkci a dostupnost potravin v České republice, stejně tak i pro její zahraniční obchodní bilanci. Proto by měla být zvážena další podpora a posílení domácí zemědělské výroby. To v podstatě vyžaduje moderní přístup v ochraně rostlin včetně podpůrných, nikoli restriktivních schvalovacích a povolovacích postupech, které zajistí dostatečný výběr přípravků na ochranu rostlin. Bez této rozmanitosti přípravků na ochranu rostlin nemohou zemědělské podniky adekvátně reagovat na společenská očekávání a vnější tlaky. Ztráta účinných látek by proto byla kontraproduktivní a mělo by se jí zabránit nebo by měla být alespoň minimalizována.